

PEDAGOGIK ORTDA QOLISH MUAMMOSI

Qurbonova Iroda Jahongir qizi

O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Amaliy psixologiya yo'nalishi 3- bosqich talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20064110>

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimidagi dolzarb muammolardan biri — pedagogik ortda qolishning mohiyati, uning kelib chiqish sabablari va o'quvchi shaxsiga ta'siri tahlil qilinadi. Maqolada ortda qolishni bartaraf etishda differensial yondashuv va pedagogik korreksiyaning ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik ortda qolish, o'zlashtirmaslik, differensial ta'lim, motivatsiya, kognitiv rivojlanish, pedagogik muloqot.

Asosiy qism

Bugungi kunda ta'lim mazmunini yangilash va o'qitish sifatini oshirish ustuvor vazifa hisoblanadi. Biroq, ta'lim amaliyotida o'quvchilarning barchasi ham o'quv dasturini bir xil darajada o'zlashtira olmaydi. Pedagogik ortda qolish — bu o'quvchining o'quv faoliyati natijalari va davlat ta'lim standartlari talablari o'rtasidagi nomuvofiqlikdir. Bu muammo nafaqat ta'limiy, balki ijtimoiy-psixologik xarakterga ham ega.

1. Pedagogik ortda qolishning etiologiyasi

Ilmiy adabiyotlarda ortda qolishning sabablari uchta asosiy blokga bo'linadi:

Biogen omillar: Markaziy asab tizimidagi kichik funksional buzilishlar, surunkali kasalliklar natijasida organizmning tez charchashi va ish qobiliyatining pasayishi.

Sotsiogen omillar: Oiladagi noxush muhit, "pedagogik qarovsizlik", ota-onaning farzandi ta'limiga befarqligi yoki aksincha, haddan tashqari qat'iy talabchanligi.

Pedagogik omillar: Ta'lim jarayonining o'quvchi imkoniyatlariga mos kelmasligi. Bunga o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqotning buzilishi (didaktogeniya) ham kiradi.

2. O'quv faoliyatidagi bo'shliqlarning tasnifi

Psixologik nuqtai nazardan ortda qolishning bir necha bosqichlari mavjud:

Epizodik ortda qolish: Ayrim mavzularni o'zlashtirmaslik (masalan, kasallik tufayli dars qoldirish).

Barqaror ortda qolish: Bir nechta fanlar bo'yicha tizimli bilimsizlik.

Umumiy o'zlashtirmaslik: Maktab ta'limiga nisbatan salbiy munosabatning shakllanishi va o'quv faoliyatining to'xtashi.

3. Pedagogik korreksiya va rehabilitatsiya metodlari

Muammoni bartaraf etishda o'qituvchidan sub'ekt-sub'ekt munosabatiga asoslangan muloqot talab etiladi. Quyidagi strategiyalar samarali hisoblanadi:

Differensial yondashuv: O'quvchini intellektual salohiyatiga qarab guruhlarga ajratish emas, balki topshiriqlarni uning darajasiga moslab "zinalar" tamoyili asosida berish.

Motivatsion qo'llab-quvvatlash: O'quvchida "Muvaffaqiyat hissi"ni uyg'otish. Hatto kichik natija uchun ham rag'batlantirish bolada o'ziga bo'lgan ishonchni qayta tiklaydi.

Refleksiv muloqot: O'quvchi bilan individual suhbatlar o'tkazish orqali uning darsdagi qo'rquvlari va to'siqlarini aniqlash.

4. Pedagogik muloqotning roli

Pedagogik muloqot madaniyati ortda qolishni bartaraf etishda hal qiluvchi omildir. O'qituvchining avtoritar uslubi ko'pincha bolada "psixologik to'siq" hosil qiladi. Aksincha, demokratik va hamkorlikka asoslangan muloqot o'quvchining ichki potensialini ochishga yordam beradi.

Pedagogik ortda qolish muammosi zamonaviy ta'lim tizimida eng dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Har bir o'quvchi bir xil darajada va tezlikda bilim o'zlashtira olmaydi. Ayrim o'quvchilar o'z tengdoshlariga nisbatan o'quv materiallarini o'zlashtirishda qiyinchiliklarga duch keladi va natijada ortda qoladi. Bu holat pedagogik ortda qolish deb ataladi. Ushbu muammo nafaqat o'quvchining individual rivojlanishiga, balki ta'lim tizimining umumiy samaradorligiga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik ortda qolish deganda o'quvchining bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirish darajasi ta'lim dasturi talablariga mos kelmasligi tushuniladi. Bunday o'quvchilar darsni tushunishda qiyinchilikka duch keladi, topshiriqlarni bajarishda sustlik qiladi va mustaqil ishlashda qiynaladi. Pedagogik ortda qolish vaqtinchalik yoki tizimli bo'lishi mumkin. Vaqtinchalik ortda qolish ma'lum bir mavzuni tushunmaslik bilan bog'liq bo'lsa, tizimli ortda qolish uzoq muddat davom etib, chuqurroq muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Pedagogik ortda qolishning kelib chiqish sabablari turli xil bo'lib, ular bir nechta omillar bilan bog'liq. Avvalo, psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. O'quvchining diqqatining sustligi, xotira jarayonlarining yetarli rivojlanmaganligi, motivatsiyaning pastligi va o'ziga ishonchsizlik uning o'qish jarayoniga salbiy ta'sir qiladi. Ba'zi hollarda o'quvchi bilim olishga qodir bo'lsa ham, ichki qo'rquv yoki o'ziga bo'lgan ishonchsizlik sababli darslarda faol ishtirok etmaydi.

Ijtimoiy omillar ham pedagogik ortda qolishga katta ta'sir ko'rsatadi. Oiladagi nosog'lom muhit, ota-onaning farzand ta'limiga befarqligi, moddiy qiyinchiliklar yoki doimiy stressli vaziyatlar o'quvchining diqqatini chalg'itadi. Bunday sharoitda bola o'qishga yetarli e'tibor qaratolmaydi va asta-sekin ortda qoladi. Shuningdek, tengdoshlar bilan munosabatlarning yomonligi ham o'quvchining o'zini erkin his qilmasligiga olib keladi.

Pedagogik omillar ham bu muammoning asosiy sabablaridan biridir. O'qitish metodlarining noto'g'ri tanlanishi, barcha o'quvchilarga bir xil yondashuv qo'llanishi, individual xususiyatlarning inobatga olinmasligi o'quvchilarning o'zlashtirishiga salbiy ta'sir qiladi. Agar darslar qiziqarli va interaktiv tashkil etilmasa, o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishi pasayadi. Natijada ayrim o'quvchilar faol qatnashmaydi va ortda qoladi.

Biologik omillar ham muhim ahamiyatga ega. Sog'liq bilan bog'liq muammolar, nevrologik holatlar yoki oddiygina uyqu yetishmasligi ham o'quvchining bilim o'zlashtirishiga salbiy ta'sir qiladi. Charchagan yoki o'zini yomon his qilayotgan o'quvchi darsni to'liq qabul qila olmaydi.

Pedagogik ortda qolish o'z vaqtida bartaraf etilmasa, u jiddiy oqibatlariga olib keladi. Eng avvalo, o'quvchining o'qishga bo'lgan qiziqishi pasayadi. U o'zini boshqalardan past his qila boshlaydi, o'ziga bo'lgan ishonchi kamayadi. Bu esa uning ijtimoiy faolligiga ham ta'sir qiladi. Ba'zi hollarda o'quvchi maktabga borishni istamay qoladi yoki butunlay ta'limdan uzoqlashishi mumkin. Uzoq davom etgan ortda qolish kelajakdagi kasbiy faoliyatga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Pedagogik ortda qolishni aniqlash uchun o'qituvchi va psixologlar tomonidan turli usullar qo'llaniladi. O'quvchining darsdagi faolligi kuzatiladi, nazorat ishlari va testlar orqali bilim darajasi aniqlanadi. Shuningdek, psixologik diagnostika orqali o'quvchining ichki holati

o'rganiladi. Ota-onalar bilan suhbat o'tkazish ham muammoni aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu muammoni bartaraf etish uchun kompleks yondashuv zarur. Eng avvalo, har bir o'quvchiga individual yondashuvni ta'minlash lozim. O'quvchining qobiliyati va imkoniyatlariga mos ravishda topshiriqlar berish, murakkab materiallarni soddalashtirib tushuntirish kerak. Shu bilan birga, o'quvchini rag'batlantirish, uning kichik yutuqlarini ham e'tirof etish muhimdir. Bu uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va motivatsiyasini kuchaytiradi.

Psixologik yordam ham katta ahamiyatga ega. O'quvchining ichki qo'rquvlari, stress yoki o'ziga ishonchsizlik kabi muammolari bartaraf etilsa, u o'qishda faolroq bo'la boshlaydi. Ota-onalar bilan hamkorlik qilish ham zarur. Ota-onalar farzandining ta'lim jarayonida faol ishtirok etishi, uni qo'llab-quvvatlashi kerak.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash ham samarali natija beradi. Interaktiv metodlar, o'yinlar, vizual materiallar yordamida darslarni qiziqarli tashkil etish mumkin. Bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Xulosa

edagogik ortda qolish murakkab va ko'p omilli muammo hisoblanadi. Uni hal etish uchun o'qituvchi, psixolog va ota-onalarning hamkorligi zarur. Har bir o'quvchiga individual yondashuv asosida ishlash orqali ushbu muammoni bartaraf etish mumkin. O'z vaqtida ko'rilgan choralar natijasida har qanday o'quvchi muvaffaqiyatga erishishi va o'z imkoniyatlarini to'liq namoyon qilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: O'zbekiston, 2016.
3. Ziyomammedov B., To'xtaxodjayeva M. Pedagogika. – Toshkent: O'qituvchi, 2000.
4. Qodirov A. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Fan, 2010.
5. Davletshin M.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2002.
6. G'oziyev E.G'. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
7. Rubinshteyn S.L. Osnovy obshchey psixologii. – Moskva: Pedagogika, 1989.
8. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
9. Leontev A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Politizdat, 1975.
10. Elkonin D.B. Bolalar psixologiyasi. – Moskva: Pedagogika, 1971.
11. Davydov V.V. Ta'limning rivojlantiruvchi nazariyasi. – Moskva: Pedagogika, 1986.
12. Toshkent davlat pedagogika universiteti materiallari va ilmiy maqolalari to'plami.